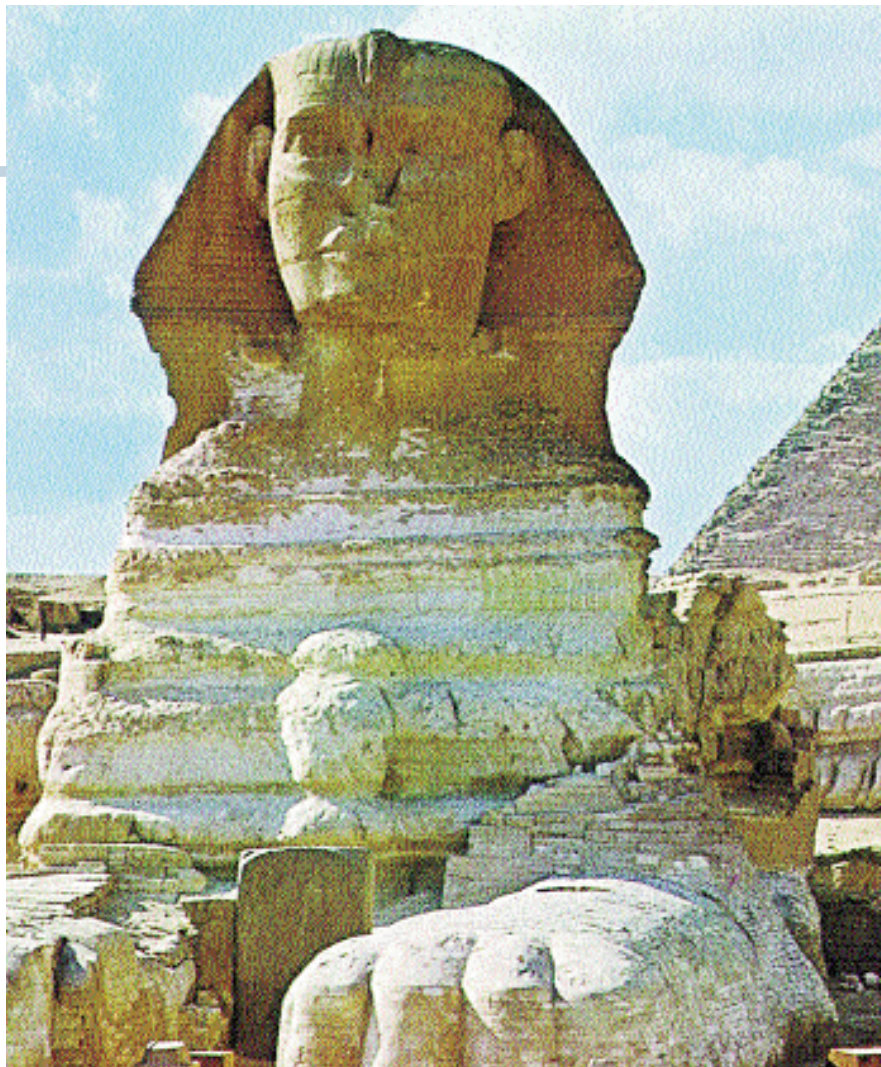

2

Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΑΣ - Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

Η Μεγάλη Σφίγγα (2530 π.Χ. περίπου), Γκίζα.

2. Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΑΣ - Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

Η τέχνη της Μεσοποταμίας

Στην περιοχή της Μεσοποταμίας, ανάμεσα στους ποταμούς Τίγρη και Ευφράτη, αναπτύχθηκε ένας από τους σπουδαιότερους αρχαίους πολιτισμούς. Η περιοχή κατοικήθηκε αρχικά (περίπου το 5000 π.Χ.) από αγρότες, οι οποίοι αξιοποίησαν το εύφορο αυτό κομμάτι γης με τη βοήθεια αρδευτικών έργων κατά μήκος των ποταμών και των παραποτάμων τους. Στην κοιλάδα της Μεσοποταμίας κτίστηκαν πόλεις, μεγαλοπρεπείς ναοί, ανάκτορα και μέγαρα που τα περιέβαλλαν μεγάλα τείχη. Ανάμεσα στα επιτεύγματα των κατοίκων της περιοχής περιλαμβάνεται και η ανακάλυψη του τροχού και του αρότρου. Αξιοποιώντας αυτά τα επιτεύγματα αναπτύχθηκαν πόλεις, που γρήγορα εξελίχθηκαν σε αυτοκρατορίες. Οι πρώτοι κάτοικοι της περιοχής ήταν οι Σουμέριοι, ακολούθησαν οι Ασσύριοι και στη συνέχεια οι Βαβυλώνιοι, οι οποίοι δημιούργησαν μια τεράστια αυτοκρατορία.

Οι Σουμέριοι ανακάλυψαν τη γραφή, (η οποία έμεινε στην ιστορία ως σφηνοειδής) πράγμα που επέτρεψε την καταγραφή των γεγονότων και συνεπώς την ανάπτυξη και τη διάδοση του πολιτισμού της περιοχής.

Ο πολιτισμός των Σουμερίων αναπτύχθηκε κυρίως στις πόλεις Ουρ, Ουρούκ και Λαγκάς. Οι γραφείς κατέγραφαν τις πληροφορίες με καλάμι επά-

1

Εικ. 1. Κατάλογος Σουμέριων βασιλέων.

Πρόκειται για έναν κατάλογο που περιλαμβάνει τους Σουμέριους βασιλείς και συντάχθηκε το 1820 π.Χ. επάνω σε έναν ορθογώνιο πλίνθο. Στο επάνω του τμήμα γράφει: "Η Ουρούκ χτυπήθηκε με τα όπλα. Η βασιλεία μεταφέρεται στην Ουρ. Στην Ουρ ο Ουρ-Ναμμού, έγινε βασιλιάς και βασίλεψε 8 χρόνια. Ο Σουλγκί, γιος του θεϊκού Ουρ-Ναμμού έγινε βασιλιάς και βασίλεψε 48 χρόνια".

Εικ. 2. Ζιγκουράτ της Ουρ (2100 π.Χ.).

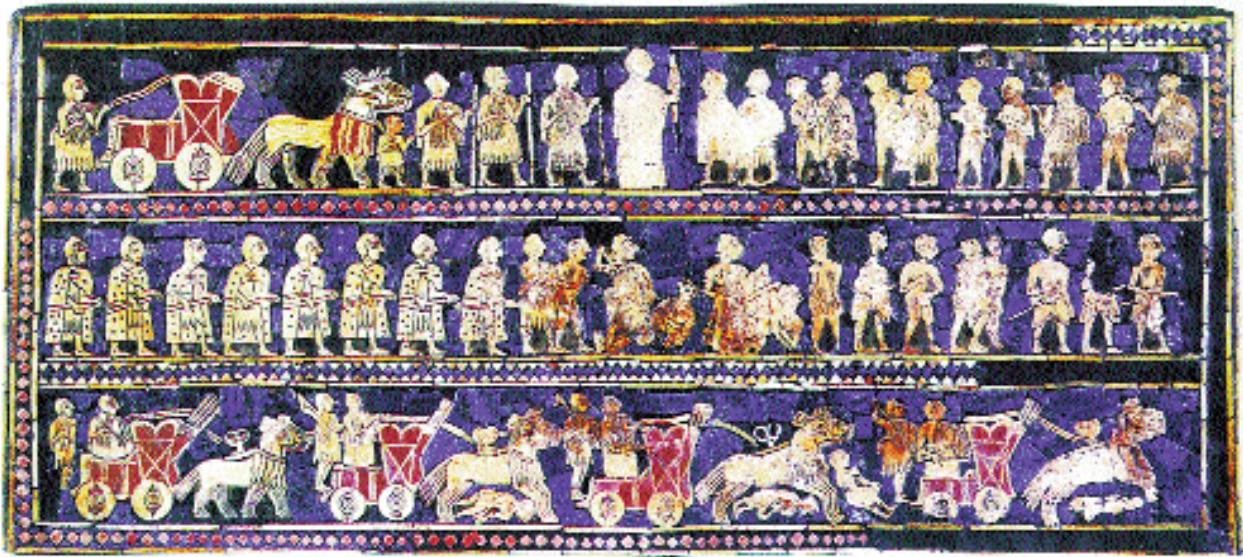
Σε κάθε πόλη της Μεσοποταμίας υπήρχαν τα ζιγκουράτ (ναοί) που ήταν φτιαγμένα από πλίνθινα κλιμακωτά επίπεδα. Ο ναός του θεού της Σελήνης ήταν τοποθετημένος στην κορυφή του ζιγκουράτ, σύμβολο της φυσικής και πνευματικής ανωτερότητας του θεού (δεν έχει διατηρηθεί). Οι τρύπες στο περίβλημα του ζιγκουράτ ίσως να είχαν ανοιχτεί για να μη σκάσουν τα πήλινα τούβλα την περίοδο των βροχών.

Εικ. 3. Λάβαρο της Ουρ. Τμήμα στήριξης μουσικού οργάνου (2500 π.Χ. περίπου), ψηφιδωτό με κοχύλια, λαζουρίτη και κόκκινο ασβεστόλιθο επάνω σε ορυκτό ασφάλτο, βασιλικό νεκροταφείο Ουρ, Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο.

Απεικονίζεται μια επιτυχής εκστρατεία του βασιλιά της πόλης Ουρ. Στην επάνω λωρίδα εικονίζεται ο βασιλιάς με την ακολουθία του, καθώς και πολλοί αιχμάλωτοι που οδηγούνται προς αυτόν. Στη μέση μια φάλαγγα αιχμαλώτων οδηγείται από πεζούς στρατιώτες με κράνη, ενώ στην κάτω λωρίδα διθέσια άρματα ανοίγουν δρόμο επάνω από τα πτώματα του εχθρού.

2

3

Εικ. 4. Πύλη της Ισθάρ (Ιράκ) (7ος-8ος π.Χ. αι.), επισμαλτωμένοι πλίνθοι, Βερολίνο, αναπαράσταση στο Μουσείο της Περγάμου. Πομπική πύλη στο ανάκτορο του Ναβουχοδονόσορα, στο οποίο υπήρχαν επίσης οι περίφημοι κρεμαστοί κήποι και ο Πύργος της Βαβέλ ύψους 90 μέτρων. Ως υλικό δόμησης έχει χρησιμοποιηθεί το τούβλο, το οποίο όμως έχει καλυφθεί με εφυσωμένα πλακάκια. Η διακόσμηση παρουσιάζει ταύρους, που είναι το ιερό ζώο των Σουμερίων, και δράκους, που είναι το σύμβολο του Βαβυλώνιου θεού Μαρδούκ. Η ασπίδα με τις ανάγλυφες παραστάσεις που πρωτοεμφανίζεται εδώ εξελίχθηκε αργότερα, σε άλλους πολιτισμούς, ως μια σημαντική αρχιτεκτονική μορφή. Αυτή η πύλη ήταν μία από τις έξι μνημειακές πύλες του οχυρού της Βαβυλώνας.

Εικ. 5. "Λαμασσού" (750 π.Χ. περίπου), ασβεστόλιθος, Παρίσι, Μουσείο Λούβρου.

Ο φτερωτός ταύρος με το ανθρώπινο κεφάλι συνδυάζει τη δύναμη του ζώου με την πνευματική δύναμη του ανθρώπου. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτού του αγάλματος είναι τα πέντε πόδια, έτσι ώστε από όποια πλευρά και να το κοιτάξει κανείς εμφανίζεται με τέσσερα πόδια.

4

5

νω σε πέτρινες πλάκες. Οι Σουμέριοι ανέπτυξαν και αξιόλογη λογοτεχνία. Το Έπος του Γιλγαμές είναι το πρώτο σημαντικό ποίημα στην ιστορία της ανθρωπότητας. Ακόμα, ανακάλυψαν τη χρήση των αριθμών, ένα σύστημα που βασίζεται στον αριθμό 60 με το οποίο μέχρι σήμερα μετράμε την ώρα και τις μοίρες.

Οι Ασσύριοι επινόησαν πολεμικές τακτικές και πολιορκητικές μηχανές που τους κατέστησαν σχεδόν αήττητους, ενώ η ασσυριακή τέχνη ήταν κυρίως φορέας προπαγανδιστικός της δύναμής τους. Οι κατακτήσεις τους τους έκαναν να εξαπλωθούν υπερβολικά, με συνέπεια να ηττηθούν από τους Βαβυλωνίους. Οι Βαβυλώνιοι αντέγραψαν τη μειώδη ασσυριακή αρχιτεκτονική. Όταν η Βαβυλώνα κατακτήθηκε από τους Πέρσες (539 π.Χ.), δημιουργήθηκε η αυτοκρατορία των Αχαιμενιδών, η οποία εξαπλώθηκε από την Ινδία ως τη Μεσόγειο και υιοθέτησε στοιχεία αρχιτεκτονικής από τους κατακτημένους λαούς όπως τα εφυσωμένα τούβλα, τα γλυπτά με τους φτερωτούς ταύρους, τους κίονες με τις ραβδώσεις κ.ά.

Η μνημειακή τέχνη που αναπτύχθηκε την εποχή των Σουμερίων αφορούσε παραγγελίες βασιλιάδων για μνημεία που απεικόνιζαν τις φυλές και τα λάφυρα που αποκόμιζαν αυτές από τους πολέμους.

Οι ναοί και τα ανάκτορα των Ασσυρίων ήταν διακοσμημένα με λαξευμένα στην πέτρα ανάγλυφα τα οποία αναπαριστούσαν φτερωτές φιγούρες και μυθικά τέρατα και ήταν τοποθετημένα στις πύλες των κτιρίων αυτών για προστασία. Σε μερικά ασσυριακά αγάλματα υπάρχουν εγχάρακτες λεπτομέρειες και βοστρυχωτά μαλλιά και γένια. Τα μάτια είναι υπερτονισμένα και διακοσμούνται με λαζουρίτη ή μαύρο ασβεστόλιθο.

Επίσης, η επεξεργασία του ελεφαντόδοντου έδωσε θαυμάσια έργα, που πιθανόν να κατασκευάζονταν σε εργαστήρια μέσα στα ανάκτορα.

Η πτώση της Βαβυλώνας το 539 π.Χ. σήμανε το τέλος της καλλιτεχνικής δημιουργίας, ίσως επειδή η τέχνη εκείνης της εποχής είχε συνδεθεί με τους μεγάλους ηγέτες των βασιλείων.

Η τέχνη της Αιγύπτου

Την Αίγυπτο ο Ηρόδοτος την ονόμασε “δώρο του Νείλου”, επειδή ο Νείλος αποτελούσε την κύρια πηγή πλούτου αυτής της χώρας. Οι καλλιέργειες της άνυδρης γης της Αιγύπτου εξαρτιόταν απόλυτα από τα νερά του Νείλου τα οποία, όταν πλημμύριζαν, κάλυπταν την κοιλάδα με ένα γόνιμο στρώμα λάσπης. Στην κοιλάδα του Νείλου, το 5000 π.Χ. περίπου, εμφανίστηκαν οι πρώτοι μόνιμα εγκατεστημένοι γεωργοί. Αυτοί δημιούργησαν δύο βασιλεία: της Άνω και της Κάτω Αιγύπτου. Χάρη στον αγροτικό πλούτο που εξασφάλιζε ο ποταμός, δημιουργήθηκε εκεί ένας ακμαίος και σταθερός πολιτισμός. Η Αίγυπτος ενώθηκε για πρώτη φορά κάτω από ένα μοναδικό άρχοντα το 3100 π.Χ., δηλαδή 400 χρόνια πριν από την “εποχή των πυραμίδων”, ενώ η τέχνη και η αρχιτεκτονική που αναπτύχθηκαν εκεί έφτασαν στο απόγειό τους με τις πυραμίδες της Γκίζας. Το Αρχαίο Βασίλειο κατέρρευσε το

Εικ. 6. Σαρκοφάγος του Τουταγχαμών (1300 π.Χ. περίπου), Κάιρο, Αιγυπτιακό Μουσείο.

Οι σαρκοφάγοι έφεραν μαγικές ρήσεις που βοηθούσαν την ψυχή να φύγει από τον Κάτω Κόσμο και να ταξιδέψει στη μελλοντική ζωή. Ο πλούτος και η κοινωνική θέση των Φαραώ εκφράζονταν μέσα από την πολυτελή κατασκευή και διακόσμηση των σαρκοφάγων τους.

Εικ. 7. Στήλη του Θσαυροφύλακα, 12η δυναστεία (1991-1786 π.Χ. περίπου), πέτρα, Φλωρεντία, Αρχαιολογικό Μουσείο.

Οι πλάκες που βρέθηκαν μέσα σε αιγυπτιακούς τάφους είχαν γραμμένες με ιερογλυφικά ευχές που απευθύνονταν στις θεότητες, προκειμένου αυτές να εξασφαλίσουν την αιώνια ζωή στους νεκρούς. Ένα μεγάλο μέρος της γνώσης μας για τη ζωή στην Αίγυπτο προέρχεται από τα ταφικά ευρήματα (κτερίσματα).

Εικ. 8. Ο Ραχοτέπ και η Νοφρέτ, 4η δυναστεία, ασβεστόλιθος, ύψος 1,20 μ., Μουσείο Καΐρου.

Ο πλούτος του Ραχοτέπ και η θηλυκότητα της Νοφρέτ αποδίδονται με τα ρούχα και τα κοσμήματα της Νοφρέτ. Οι άντρες απεικονίζονται πάντοτε πιο σκούροι, ενώ οι γυναίκες ανοιχτόχρωμες. Οι επιγραφές στους θρόνους αναφέρουν τα ονόματα και τους τίτλους των εικονιζομένων.

Εικ. 9. Η Μεγάλη Σφίγγα (2530 π.Χ. περίπου), Γκίζα.

Μπροστά από τις πυραμίδες της Γκίζας υπάρχει αυτό το πέτρινο σώμα λιονταριού με κεφάλι βασιλιά. Θεωρείται ότι απεικονίζει το Φαραώ Χεφρήνο και συμβολίζει μια μορφή του Ήλιου.

8

9

7

Εικ. 10. Νεφερτίτη (σύζυγος του Ακενατών) (1365 π.Χ. περίπου), ασβεστόλιθος, Βερολίνο, Αιγυπτιακό Μουσείο.

Τα ιδιαίτερα τονισμένα χαρακτηριστικά του προσώπου δείχνουν ότι οι παραδοσιακοί κανόνες απόδοσης της μορφής καταργούνται, αλλά η εικόνα της βασίλισσας δεν παύει να υποδηλώνει την εξουσία της. Κατά την περίοδο της βασιλείας του Ακενατών η θρησκεία αλλάζει και η τέχνη αντιμετωπίζεται με μια πιο φιλελεύθερη στάση. Τα γωνιώδη σχήματα αντικαθίστανται από πιο στρογγυλεμένες φόρμες και η ακαμψία με μια λιγότερο τυπική και περισσότερο ελεύθερη απόδοση.

2160 π.Χ. περίπου. Γύρω στο 2040 π.Χ. ιδρύθηκε το Μέσο Βασίλειο, το οποίο σταθεροποίησαν ισχυροί Φαραώ, ενώ την περίοδο 1550-1086 π.Χ. δημιουργήθηκε το Νέο Βασίλειο, που ήταν και η σημαντικότερη περίοδος στην ιστορία της Αιγύπτου. Τότε η Αίγυπτος επεκτάθηκε στη Νουβία, τη Λιβύη και την Ασία. Εμπνευσμένη από τα πρότυπα της Μεσοποταμίας, ανέπτυξε ένα δικό της σύστημα γραφής (τα ιερογλυφικά) με το οποίο καταγράφονταν όλα τα γεγονότα, ενώ οι γραφείς κατείχαν σημαντική θέση στην αιγυπτιακή κοινωνία.

Η αιγυπτιακή τέχνη έχει να επιδείξει θαυμάσια επιτεύγματα στην αρχιτεκτονική (ναούς, πυραμίδες, τάφους), στη γλυπτική (ανάγλυφα ή γλυπτά από πέτρα, ξύλο, γύψο), στη ζωγραφική (τοιχογραφίες, ταφική ζωγραφική, παπύρους), καθώς και

στην αγγειοπλαστική, την υφαντική τέχνη και την κοσμηματοποιία.

Ο Νεϊλος διευκόλυνε τη μεταφορά βαριάς πέτρας από τα λατομεία των γύρω βουνών προκειμένου να χτιστούν τα στιβαρά οικοδομήματα της Αιγύπτου. Οι απέραντες εκτάσεις και το έντονο φως συνέβαλαν στη δημιουργία των οριζόντιων μορφών, των λιτών γραμμών και της τάσης για πολύ μεγάλα κτίσματα που χαρακτηρίζει την αιγυπτιακή αρχιτεκτονική. Οι Φαραώ, με την απόλυτη εξουσία τους (θεωρούνταν η ενσάρκωση του θεού Όσιρι), προσέδωσαν στην αιγυπτιακή τέχνη τις τεράστιες διαστάσεις της. Στις πυραμίδες, τόπους ενταφιασμού των Φαραώ, το σώμα του νεκρού έπρεπε να μείνει προφυλαγμένο και άφθαρτο και γι' αυτό ταρίχευόταν. Οι ζωγραφικές παραστάσεις και τα ανάγλυφα που βρίσκονται στις πυραμίδες είχαν ως στόχο να βοηθήσουν το νεκρό να περάσει στην άλλη ζωή.

Η αιγυπτιακή ζωγραφική ακολουθούσε αυστηρούς κανόνες αναπαράστασης. Χαρακτηρίζεται από ευκρινή περιγράμματα, τα οποία οι δημιουργοί γέμιζαν με επίπεδο και καθαρό χρώμα. Τα πράγματα αποδίδονταν με βάση τη γνώση που είχαν οι άνθρωποι γι' αυτά και όχι με βάση τη συγκεκριμένη οπτική γωνία που εμφανίζονταν. Για να είναι ένα σχέδιο σαφές, έπρεπε να ακολουθεί τις πιο χαρακτηριστικές όψεις των αντικειμένων. Για παράδειγμα, το μάτι και το στήθος παρουσιάζονταν μετωπικά, ενώ το πρόσωπο και το υπόλοιπο σώμα πλάγια. Οι καθιστές φιγούρες εικονίζονταν με τα χέρια επάνω στα γόνατα. Τα ιερογλυφικά λειτουργούσαν επεξηγηματικά και συνόδευαν τις παραστάσεις.

Η γλυπτική αναπτύχθηκε ιδιαίτερα στην Αίγυπτο. Μαλακά υλικά λαξεύονταν με χάλκινα ή μπρούτζινα εργαλεία. Στη συνέχεια ήταν δυνατόν να επιχρυσωθούν και να χρωματιστούν. Τα αγάλματα των Φαραώ και των θεών ήταν λαξευμένα επάνω σε σκληρές πέτρες όπως ο γρανίτης, για να διατηρηθούν "αιώνια". Τα αγάλματα των ιδιωτών βρέθηκαν μέσα σε "παρεκκλήσια" ή εντοιχισμένα σε ένα είδος "αναπαυτηρίου", που επικοινωνούσε μέσω μιας στενής σχισμής με τον κόσμο των ζωντανών.

Εικ. 11. Κιονοστοιχία του ναού του Άμμωνα, Λούξορ, 18η δυναστεία (1400-1360 π.Χ. περίπου), ύψος κίονα 22,5 μ. Η κιονοστοιχία αυτή έχει μήκος 53 μ. και αποτελείται από επτά παπυρόσχημους κίονες στην κάθε πλευρά. Οι κίονες μοιάζουν με τεράστια πέτρινα φυτά παπύρου.

Εικ. 12. Πυλώνας εισόδου του ναού του Άμμωνα, Καρνάκ, "λεωφόρος των κριών".

Όταν ήταν βασιλιάς ο Ραμσής ο Β΄, ο ναός του Λούξορ ήταν ενωμένος με το ναό του Καρνάκ με μια πλακόστρωτη λεωφόρο πλαισιωμένη από λέοντες, εν είδει σφίγγας, με κεφάλι κριαριού. Κάθε χρόνο το είδωλο του Άμμωνα έκανε, μέσω του Νείλου (μέσα σε ιερή βάρκα), τη διαδρομή Λούξορ - Καρνάκ, για τη γιορτή του Ιωβηλαίου.

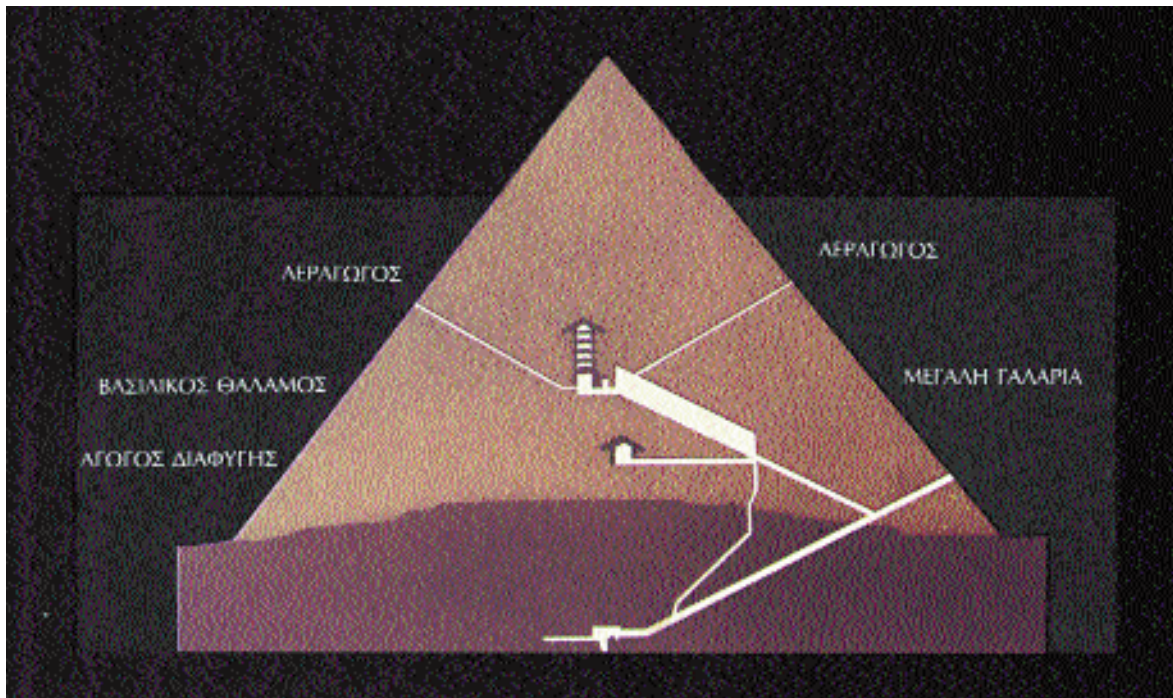

ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΓΟΥ

ΟΙ ΠΥΡΑΜΙΔΕΣ ΤΗΣ ΓΚΙΖΑΣ (2723-2563 π.Χ. περίπου)

Πρόκειται για τις πυραμίδες του Μυκερίνου, του Χεφρήνου και του Χέοπα. Δεσπόζει με το μέγεθος της η πυραμίδα του Χέοπα, με ύψος 146,5 μ., πλευρά 235 μ. και 52 μοίρες κλίση. Οι τέσσερις έδρες της πυραμίδας είναι απόλυτα ευθυγραμμισμένες με τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα. Οι πυραμίδες χτίζονταν κατά τη διάρκεια της ζωής ενός Φαραώ. Υπολογίζεται ότι, για να χτιστούν, χρειαζόταν χιλιάδες άντρες να δουλεύουν επί είκοσι χρόνια, τοποθετώντας τεράστιους ογκόλιθους που ζύγιζαν μέχρι και δεκαπέντε τόνους ο καθένας. Οι ογκόλιθοι σέρνονταν επάνω σε ράμπες (κεκλιμένες εξέδρες) ή -σύμφωνα με τον Ηρόδοτο- μεταφέρονταν με ανυψωτικές μηχανές. Η μούμια του Φαραώ, που ήταν τοποθετημένη μέσα στη σαρκοφάγο, ερχόταν με πλοίο από το Νείλο. Μέσω μιας σκεπαστής οδού που υπήρχε μέσα στον ταφικό ναό και ύστερα από μια τελετή που επιτελούσαν οι ιερείς, εναπόθεταν το νεκρό βαθιά μέσα στην πυραμίδα, την οποία σφράγιζαν με έναν τεράστιο ογκόλιθο. Γύρω από τις πυραμίδες υπήρχε μια ολόκληρη νεκρόπολη. Οι μικρότερες πυραμίδες φτιάχτηκαν για τις βασίλισσες, ενώ για τους ηγεμόνες και τους αυλικούς έχτιζαν τους μασταμπά*.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Μασταμπά: Ταφικά μνημεία, προγενέστερα των πυραμίδων, χτισμένα από πλίνθους ή λίθους, με ορθογώνια κάτοψη, κεκλιμένους τοίχους και επίπεδη οροφή.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Σε τι συμπεράσματα καταλήγετε όσον αφορά την κοινωνική, πολιτική και θρησκευτική οργάνωση της Αιγύπτου, από το γεγονός ότι οι άνθρωποι της εποχής εκείνης μπόρεσαν να μεταφέρουν και να ανυψώσουν τους τεράστιους ογκόλιθους με τους οποίους χτίστηκαν οι πυραμίδες;
2. Τα ζιγκουράτ και οι πυραμίδες είχαν κλιμακωτό σχήμα στη φάση της κατασκευής τους. Μπορείτε να αιτιολογήσετε γιατί;
3. Συγκρίνετε ένα ασσυριακό με ένα αιγυπτιακό ανάγλυφο και συζητήστε στην τάξη για τις ομοιότητες ή τις διαφορές που παρουσιάζουν.
4. Όπως γνωρίζουμε, οι Αιγύπτιοι πίστευαν ότι, όταν η ψυχή κάποιου ανθρώπου επιστρέψει στη γη μετά το θάνατο, θα πρέπει να βρει ακέραιο το σώμα. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε αυτή την παραδοχή για να ερμηνεύσετε την τέχνη της Αιγύπτου (μούμιες, ταφικά μνημεία, αναπαραστάσεις);